

EĞİTİM SİYASETİ

MADDE - 166: “Eğitim program ve metodunun dayandığı esas; İslâm akidesidir. Ders programları ve öğrenim yöntemleri ile ilgili maddeler, bu esastan dışarı çıkmayacak şekilde hazırlanır.”

Lügatta; "*Adamın bir ilim öğrenmesi*" demek, onda ilmin hakikati hasıl oldu demektir. El-Kamus El-Muhit'de **ilmin öğrenilmesi**; onu tanıması, bilmesi olarak tarif edilmektedir. Alim (ilim sahibi), çoğulu ulema ve allamedir. Bu lügat manası, **ilim** kelimesinin ve bundan türeyen kelimelerin manasının aslıdır. İstilah manasına yönelmeye dair bir karine olmadıkça, ilim kelimesinin ve bundan türeyen kelimelerin manalarında kalınır.

Öğretim metodu deyince ancak bu sözlük manası kastedilir; yani, bilgi kazandırmak manası. **Öğretim metotları** tabiri ise; öğretilmesi istenen bilgilerin üzerinden kurulacağı esasları, bir yönden bu bilgileri kapsayan programları bir başka yönden de bu bilgileri gereğince verdiği keyfiyeti ifade etmektir.

Bu, iki hususu kapsar:

- 1- Eğitim maddeleri,
- 2- Öğretim yöntemleri (yolları ve metotları)

İslâm akidesi Müslümanın hayatının esası olunca aynı zamanda İslâm Devleti'nin de esası olur; bu, aynı zamanda Müslümanlar arasındaki ilişkilerin de esasıdır, yani toplumun temelini teşkil eder. Müslümanın her öğrendiği bilginin esasını İslâm akidesinin teşkil etmesi lazımdır; ister, bu bilgi, onun hayatını ilgilendirsın, ister başkasıyla olan ilişkilerine ait bilgi olsun; yahut devleti idare ile ilgili duruma taalluk etsin; yahut, hayatın herhangi başka bölümüne ait bilgiler olsun, muhakkak, bunun esasını İslâm akidesi teşkil etmelidir. Rasul (ﷺ) insanları İslâm'a davet ederken, ilk önce İslâm akidesini kabule davet etmiştir. İnsanlar Müslüman olduktan sonra, onlar İslâm ahkâmını öğretmeğe başlamıştır. Rasul (ﷺ) Müslümanlara İslâm'ı tebliğ ederken İslâm akidesini temel unsur olarak ele almıştır.

Oğlu İbrahim vefat ettiği zaman güneş tutulmuştu. Bu olayı gören Müslümanlar, “İbrahim öldüğünden dolayı güneş tutuldu” dedikleri zaman, Rasul (ﷺ) onlara **küsuf** ve **husuf** ile ilgili bilgilerin temelini teşkil eden akideyi vermek üzere onlara şöyle demiştir:

“**Güneş ve ay** **İnَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ** **Allah’ın ayetlerinden birer ayetlerdir. Bunlar, ne bir kimsenin ölümü ne de dünyaya gelişleriyle tutulmazlar.**”¹

Böylece küsuf ve husuf hakkındaki malumatın esasını akideye oturtmuştur. Müslim'in rivayetine göre Ebu Said şöyle dedi: “Biz Peygamber (ﷺ) ile Beni Mustalik savaşına çıkmıştık, bu savaşta birçok esir aldık, bekarlık canımıza tak demişti; kadınlara karşı fazla bir istek ve arzu gelişmişti. Azl yapmak istedik, bu hususu Peygamber (ﷺ)'den sorduğumuzda bize şöyle dedi:

“**Ne diye azl yapmayasınız. Allah Azze ve Celle kıyamete kadar yaratacağı şeyleri yazmıştır.**”²

Böylece Peygamber (ﷺ) gebeliği engelleyen azl meselesini kendisinden sordukları zaman, onlara verdiği cevapta Allah'ın ilmine iman etmek meselesini yani İslâm akidesini esasa olarak ele almıştır. Burada, eğitim program ve metoduna İslâm akidesinin esas kılındığına delalet eden birçok hadisi zikretmek mümkündür.

Bu hadislerin gereğini yerine getirmek devlete ait bir görevdir. Ancak, bu konuda, mutlak bir ifrata gitmek de helal olmaz. Ancak eğitim metot ve programının esası İslâm akidesi olacaktır demek; her bilgi ve marifetin muhakkak İslâmi akideden kaynaklanacak demek değildir. Zira, böyle bir şeyi Şeriat istemiş değildir. Aynı zamanda, bu iddia gerçeğe de aykırı olur. İslâmi akideden her ilim neşet edecek diye bir şey yoktur. Bu, sadece akide ve İslâmi hükümlerle ilgilidir; bu iki hususun dışında başka şeylerle ilgisi yoktur. Bunun anlamı; yani İslâm akidesinin, eğitim ve öğretim esas kılınmış demek, akide ve İslâmi hükümlerle ilgili hususların İslâm akidesinden kaynaklanmasının vacib olduğunu ifade etmek içindir. Çünkü İslâm akidesi, bunları beraberinde getirmiştir. Fakat; akide ve ahkâmın dışındaki bilgilerin İslâmi akideye dayandırılması hususuna gelince, bunun anlamı; bu bilgileri ve ahkâmın İslâmi akideye bina edilmesi

¹ Buhari, K. Cum'ah, 993

² Buhari, K. Tevhid, 6860

demektir. Yani, İslâmi akide; her zaman ölçü ve mikyas kabul edilecek, İslâmi akideye uygun düşmeyecek olan şeyle tatbik sahasına konmayacak ve İslâmi akideye itikat edilecektir. İslâm akidesiyle çelişmeyenleri almak ve amel etmek caizdir. İşte amel ve itikadın ölçüsü budur. Fakat, bilgi ve öğrenme açısından karşılaştığımız meseleleri öğrenmeye hiçbir engel mevcut değildir. Çünkü ilim öğrenmeye teşvik eden deliller umumi olarak varid olmuşlardır. Nitekim Rasul (ﷺ)’in; **“İlmi arayınız”** hadisi genel ifade içerisinde gelmiştir. Ayrıca, ilmi genel olarak aranmasını ifade eden bir husus da Kur'an'ı Kerim'de İslâm'a ters düşen fikir ve akidelere yer verilmesi olduğunun görülmesidir Mesele şu ayette geçen söz gibi:

وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ **“Biz ancak derh tabiat öldürür.”**¹

Bunu gibi düşünce ve akideler İslâm'a ters düşmelerine rağmen, Kur'an'da yer almış olmaları İslâm akidesine ters düşecek şeylerin de öğrenilebileceğinin caiz olduğuna delalet eder. Binaenaleyh amel etmemek kaydıyla ve itikat etmemek şartıyla birtakım şeyleri öğrenmek caizdir. Yasaklanan şey, İslâm'a ters düşen ve İslâm'ın getirdikleriyle çelişkiler arz eden bilgilerin benimsenmesidir Mesela Darwin nazariyesi İslâmi akideye ters düşüyor. Nitekim Kur'an'ı Kerim:

"Allah'ın katında insanın durumu topraktan yaratmış olduğu Adem'in durumu gibidir. Onu topraktan yarattıktan sonra, ona, ol dedi, o da oluverdi."² buyurduğu halde ve insanın topraktan yaratıldığı belirtildiği halde Darwin kendi nazariyesinde insanın maymundan geldiğini iddia ediyor. Komünistlere göre de; maddi tekamül/evrim nazariyesi mevcuttur. Komünistlere göre madde kendi kendine bir evrim içindedir. Maddeyi tekamüle götüren aşka bir güç yoktur. Tekamüle götüren herhangi bir ilah da yoktur. Halbuki Allah (ﷻ) şöyle buyurmaktadır;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ **“Ey iman edenler Allah'a iman edin.”**³ Yani; onun var olduğuna iman edin.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا **“Gökleri ve yeri ve onların arasındakileri yaratan odur.”**⁴

¹ Casiye: 24

² Al-i İmran: 59

³ Nisa: 136

⁴ Secde: 4

Yine; cahili edebiyat kitaplarında İbrahim (عليه السلام) hikayesinin aslı olmadığını, onu, romancıların kendi uydurdukları, esası olmayan yalan şeyler olduğunu iddia ederler. Halbuki İbrahim'in öyküsü, Kur'an'ı Kerim'de, gerçek bir kıssa olarak anlatılmaktadır. Kur'an'daki bu kesin vakayı yalanlamak Kur'an'ı yalanlamak olur. İşte bu ve benzeri bilgiler ilköğretim programlarında yer almaz. Çünkü, bu nevi şeyleri öğretmek, onunla ameli gerektirir. Şayet, böyle fikirler eğitim programlarına alınmış ise, bu fikirlerin çürük ve tutarsızlığı ve çelişkiliği anlatılmalıdır ki, bununla itikat ve amele gidilmesin.

İşte, bundan dolayı, eğitim program ve metodunda İslâmi akide temel olarak alınır ve bu kültür ve bilgi sahasında tek esas olarak kabul olunur. İslâm akidesine dayalı bilgilerin alınması demek sadece bilgi, olarak almak değil onu tasdik etmek ve ona itikad etmek demektir.

MADDE - 167: “Öğretim siyaseti; İslâmi zihniyet ve İslâmi nefsiyeti (karakter ve davranışlar) oluşturmaktır. Öğretimi yapılmak istenen derslerin bütün maddeleri bu siyaset esasına göre ayarlanır.”

MADDE - 168: “Öğretimden maksat; İslâmi şahsiyet kazandırmak ve meydana getirmektir. Ayrıca hayatla ilgili işlere taalluk eden bilgi ve kültürü insanlara vermek ve bu konuda inanları hayata hazırlamaktır. Eğitim programı, bu gayeyi gerçekleştirecek şekilde hazırlanır. Bu gayeye götürmeyen ve başka neticelere götüren programlar yasaklanır.”

Bu iki maddenin vakıası; öğretim siyasetinin manası, bütün bilgi vermenin üzerine oturtulduğu temel prensip ve prensiplerdir. Öğretimin gayesi ise bu bilgilerin verilmesi ile varılmak istenen hedeftir. Öğretim siyaseti, adı geçenleri üzenine bina kılındıkları esaslardır. öğretimin gayesi; icraatında kastedilen şeydir.

Öğretim siyaseti araştırma konularını ilgilendirir. İnsan hayatına bakıldığı zaman, insanın birtakım şeyleri idrak edip, onlara hakim olmağa çalıştığını görürüz. Yine, insanın birtakım şeyleri idrak edip ve fiilleri öğrenip, sonradan ona meylettiğini de görüyoruz. O halde insan, bu iki hususun dışına çıkmıyor. Bilgi ve kültürün vakıası ise;

fiil ve eşyaya hakim olmak ve bizzat fiil ve eşyalardan yararlanmak için akli geliştiren bilgiler olduğunu da biliyoruz. O halde bilgi ve kültür denilen şeyler de bu iki çemberin dışında değildir. İslâm ise; İslâmi akideyi Müslümanın hayatına bir temel ve esas kabul ettiği gibi, Müslümanın düşünce ve eğilimlerine de temel kabul etmiştir. Gerek Kur'an'ın ayetleri, gerekse düşünceye ehemmiyet veren hadislerin hepsi eğilim ve düşüncelerimizin İslâm akidesine göre olmasını telkin ederler. Mesela, bir ayette şöyle geçiyor:

"Gökler ve yerin yaratılışı hususunda tefekkür ederler."¹

Rasul (ﷺ) de şöyle demiştir;

"Bir saat düşünmek yetmiş yıl nafile ibadet yapmaktan hayırlıdır."

Bunun gibi ayet ve hadisler insanı Allah'a imana davet etmektedir. İnsan eğilimlerini hatırlatan ayet ve hadisi şerif çoktur. Mesela:

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ
"De ki; eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, kabileniz, elinize geçirdiğiniz mallar, kesada uğramasından korktuğunuz bir ticaret, hoşunuza giden meskenler size Allah ve Rasulü'nden ve onun yolunda cihaddan daha sevgili ise artık, Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin, Allah öyle fasıklar grubunu hidayete erdirmez."²

"Beni kendi nefsinden daha fazla sevmeyen kimsé iman etmiş olmaz."³

İşte, gerek ayet gerekse hadis Müslüman eğilimlerinin ve davranışlarının İslâmi akideye bağlı olmasını hatırlatıyor. Bunun için, Müslümanın, fiil ve eşyaya hükmünün, İslâmi akide esasına göre olması ve oturtulması lazımdır. Aynı zamanda, Müslümanın fiil ve eşyaya yönelişi ve onlara karşı tutunacağı tavır da yine İslâmi akide esasına göre olması lazımdır. Onun için gerek eşyaya hükmetmeği insana öğreten bilgiler, gerekse eşyaya yönelişi ve ona karşı takınılacak tavrı belirlemeye yarayan bilgi ve kültürün de İslâmi akideye oturtulması lazımdır: İster bu bilgi akli geliştirmek ve

¹ Al-i İmran: 191

² Tevbe: 24

³ Ahmed b. Hanbel, Müs. Şamiyyin, 17355

düşünce sınırlarını genişletme ile ilgili olsun, ister davranış eylem ve eşyadan yararlanmak için öğrenilen bilgiler olsun. Gerek Müslümanın akıl gücünü çalıştırmaya vasıta olan ilimler, gerekse nefsiyetle ilgili bilgiler olsun bunların hepsinin öğrenilmesinde temel İslâmi akide olmalıdır. Bunun İslâmi akideye bina edilmesi lazımdır. Buna binaen öğretim siyasetinin idaresi, düşünce ve eğilimleri ilgilendiren ve onların bilgi ve ilme bakış açılarını belirleyen bütün ayetlerden istinbat edilmelidir.

İşte 167. madde bu delile binaen konulmuştur. 168 maddeye gelince; bu maddeyi ilgilendiren delil Rasul (ﷺ)'in Müslümanlara eğitim konusundaki fiilleridir. İster Hicretten önce Mekke'de, ister Hicretten sonra Medine'de Rasul (ﷺ) insanlara tebliğ ve talimini/eğitimi yaparken her Müslümanın gerek düşünce gerekse eğilimleri bakımından birer İslâmi şahsiyet olarak ortaya çıkmalarını kastediyordu. Yani; Müslümanın eşya ve davranışlarına İslâmi bir şahsiyet olarak hükmetmesini istemiştir. Rasul (ﷺ) İnsanların hayatlarına ait hükümleri öğretirken ayrıca yüce değer ve faziletleri de ihmal etmeden öğretiyordu; Mesela; Allah'ın rızasını talep etmek, izzetli olmayı istemek ve insanlara doğru yolu gösterme mesuliyetini yüklenme düşünce ve akidesi veriyordu. Nitekim Allahu Teâla şöyle buyurmuştu:

“Rabbının yoluna اذْغِ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ güzel öğüt ile insanları davet et, onlara en güzel şekilde mücadele et.”¹

Rasul (ﷺ) insanlara Kur'an ezberletiyor, İslâm'ın hükümlerini öğretiyor ve emirlere uymak, nehiylerden kaçınmak hususunda onları mecbur ediyordu. Beri taraftan; ticaret, ziraat ve sanayi gibi hayatlarını ilgilendiren muhtaç oldukları şeyleri öğrenmelerini de serbest kılmıştı. İşte İslâmi şahsiyetin kendisiyle oluştuğu Rasul (ﷺ)'in bu hareketi bu maddenin delilini teşkil etmektedir.

MADDE - 169: “Tecrübeye dayanan ilimler ve bunlara bağlı matematik gibi ilimleri öğretilmesi ile genel kültürü ilgilendiren bilgilerin öğretilmesi arasında bir ayrım yapmak gerekir. Tecrübeye dayanan ve buna tabi olan ilimler ihtiyaca göre okutulur ve öğretilir; öğretim devrelerinden herhangi birine

¹ Nahl: 125

kayıtlı değildir. Fakat kültürde öğretimi ilgilendiren ilimler ilkokul ve lise dönemleri diye iki dönem içerisinde İslâm düşünce ve hükümlerine ters düşmeyecek şekilde, muayyen bir siyasete uygun olarak devam ettirilir. Yüksek tahsil dönemi ise; eğitimin gaye ve hedefinden çıkmamak şartıyla, öğretim politikasına ters düşmeyecek şekilde sürdürülür.”

Bu maddenin dayandığı delil; ilim öğrenmeği serbest ve mübah kılan genel delillerdir. Bu deliller bütün ilimlere şamildir; Müslüman her ilmi öğrenmekte serbesttir. Ancak; bazı ilimlerin öğretilmesi, akideyi saptırmaya ve inanılması şart olan hususlarda, bir zaafa sevk ederse, bu niteliğini taşıdığı müddetçe bu ilimlerin öğretilmesi yasaklanır. Şayet niteliklerini kaybederlerse, öğrenimleri serbest bırakılır. Bu da yine; *"Bir şeyin cüzlerinden herhangi bir cüz zarara insanları götürüyorsa, o şey, serbest ve mübah kalmak şartıyla, o cüz yasaklanır"* kaidesiyle amel ederek gerçekleştirilir.

Bu şer'î kaide ilgili maddenin delilidir. Zira akideyi saptıran ve iman edilecek şeylerde bir zaaf meydana getiren şeyleri öğrenmek ve öğretmek çocuklara kolaylıkla tesir eder. Onun için, bu nevi ilimlerin, ilk ve lise dönemlerinde öğretilmesi, kesinlikle yasaklanır. Fakat, yüksek tahsil döneminde, felsefe ve benzeri ilimlerin çelişki ve yanlışlıklarını ispatlamak için öğretilmesi ve öğrenilmesi caizdir. Çünkü; bunlar, bilinmeden çelişkileri ve yanlışlıkları da bilinemez. Nitekim; Kur'an'ı kerim, başkalarına ait akide ve fikirlere kendi bünyesinde yer vermiştir. Kur'an; bu fikirlere, bunları iptal ve reddetme seyir içerisinde yer vermiştir. Bunun gibi, öğretim programı hazırlanırken, yüksek tahsil dönemi içerisinde, bu ilimlerin çelişkilerini ve yanlışlıklarını ispat için bu ilimler konabilir.

MADDE - 170: “İslâm ve Arapça için haftada verilecek dersler sayı ve zaman bakımından diğer ilimler için verilecek dersler gibi olmalıdır.

MADDE - 171: “Öğretimin her merhalesinde İslâm kültürünü öğretmek ve öğrenmek vacibtir. Ayrıca; çeşitli dallarda İslâmi bilgilere, yüksek öğrenim döneminde yer verilmesi; tıp, mühendislik, fizik ve diğer tabiat ilimleri v.s. dallarında yapılan

master, uzmanlık ve doktora gibi yüksek lisans eğitimi İslâmi bilgilere ait dallarda da yapılır.”

Bununla ilgili delil; Rasul (ﷺ)'in İslâm ahkâmını erkelere, kadınlara ve gençlere öğretmek için yaptıkları fiilleridir; Peygamberimizin bu hareketi, her kuşaktan insana İslâmi ilim öğretmenin gerektiğine delalet ettiği gibi, bunu; öğretimin her merhalesinde yaptığına da delalet eder. İslâm ahkâmı dışındaki ilim ve bütün zanaatın öğrenilmesi mübahtır. Ancak; tıp, matematik, tabiat ve fen bilimleri ve zanaat dallarına katılabilmek için bir takım önbilgiler gerekiyorsa, bunların ikmalinden sonra ancak bu sahalarda öğretim yapılabilir. İşte; gerek bilginin ve gerekse Rasul (ﷺ)'in uygulamaları bu maddenin temelini teşkil eder. Bu maddenin mucibi budur.

MADDE - 172: “Fen ve zanaatlar ilimi gerektiren ve ilme bağlı ticaret, ziraat, tıp, denizcilik gibi fenlerdir ve bu konular, herhangi bir şart ve kayıt olmadan alınır. Fakat resim, heykeltraşçılık gibi İslâm’ın bakış açısına ters düşen hususlar ise hadarete tabidir, alınmazlar.”

Bunun delili ilimleri mübah kılan genel deliller içerisinde muteala edilmekle birlikte, "Mübah olan şeyin bir cüzü herhangi bir zarar meydana geldiği zaman, zarar veren cüz men edilir" kaidesinin manasına girer. Zira fen ve sanatlar, ilimle ilgili delillerin şümulüne giren mübah şeylerdir. Bunlar, herhangi bir zarara vesile olurlarsa hemen yasaklanırlar. Bu, haramlığa dair herhangi bir nass varid olmamış ise.. Şayet; insan, hayvan, kuş ve benzeri can sahibi bir varlığın resmini yapmak veya bir can sahibinin heykelini yontmak hususunda haramlığına dair bir nass varid olmuşsa, bu nevi işler ve sanatlar varid olan nassdan dolayı haram olduğu için, hemen yasaklanır.

MADDE - 173: “Öğrenim programı tek olur. Devlet programından başka bir programa izin verilmez. Devlet programına bağlı eğitim usulüne uygun ve öğretim siyasetini ve amacını gerçekleştirici olduğu ve yabancı olmadığı takdirde özel okulların açılması yasaklanmaz.”

Bu, imama verilmiş olan mübah haklardan birisidir. İmam; bu mübah olan hususta, belli bir üslub ve metodu halka uygulama hakkına sahiptir. Nitekim Osman (ﷺ)'in, mübah olan hususlardan birini, tekbir üslub halinde herkesi uygulamaya mecbur kıldığı bir olayı, burada zikredebiliriz Osman (ﷺ) Mushafın nüshalarını çıkartarak İslâm Devleti'nin çeşitli beldelerine göndermiştir; herkese bu Mushaflara göre kıraatlarını mecbur etmiştir. Bilindiği gibi, bütün ilimler mübahtır. Aynı zamanda bu ilimleri öğrenme yolları ve metotları da mübahtır. Çünkü bu aynı zamanda bilgi sahasına girer. Fakat, bilinen bu bilgileri veya öğrenimi yapılan bilgileri; bir takım program ve metotlar içerisinde intizama sokma, aynen devlet dairelerinde düzenleme gibi, eğitim ve öğretim düzenlemesine ait bir üsluptur. İmam; halkı idare etme görevleri içerisinde bulunan konularda, muayyen bir üslub tercihinine giderek, halkı da tercih ettiği bu üsluba uymasını mecbur edebilir. Halkın da bu üsluba itaati vacibtir.

Devletin tercih ve tayin ettiği programdan başka, her hangi bir programı uygulamaya koyanlara, devletin engel olabileceğine dair delile gelince; bu delil imama, kendi rey ve içtihadına dayanarak istediği hususlarda tasarruf yetkisini verdiği gibi, muayyen bir üslub ve metot seçme yetkisini de vermektedir; İmam bir hususu tercih ederse, halkın, o tercih edilen meselede İmama itaati vacib olur. Zira, İmama itaat, Kur'an'da şu şekilde zikredilmiştir:

“Allah'a, Rasulü'ne ve sizden olan emir sahiplerine itaat edin.”¹

Bu hususta, aynı zamanda hadis-i şerifler de zikredilmiştir, mesela;

“Kim emire itaat ederse bana itaat etmiş olur.”²

Yine bir başka hadiste de şöyle demiştir:

“Dinleyin ve itaat edin. İsterse üzerinize, kafası siyah üzüm tanesi gibi siyah bir Habeşli köle tayin edilmiş olsa da, ona itaat edin.”

¹ Nisa: 59

² Buhari, K. Cihad ve's Seyr, 2737

İmama itaat etmek demek; onun rey ve icthadı ile benimsediği ve seçtiği hususta ona itaat demektir. Bu durumda, ona itaat, ululemre itaat olmuş olur. Fakat; mendub, mübah, vacip ve haramlar gibi şer'î hükümler hakkında imamın verdiği emre itaat, aslında ona itaat değil, Allah'a itaattir. Zira, Halife; bir masiyetle emrederse ona itaat edilmez, delili bu hususa bir açıklık getirmektedir. Nitekim Rasul (ﷺ) şöyle buyurmuştur:

“Ancak bir masiyetle emrolursan itaat etmek sana farz olmaz.”

Başka bir hadiste de şöyle demiştir:

“Allah'a isyanın olduğu yerde kula itaat yoktur.”¹

İmama itaat etmek; onun rey ve içtihadına göre, benimsediği herhangi bir konuda, halkın ona itaat etmesidir. İmam; mübah gördüğü sahadan uygun gördüğü muayyen bir programı tercih edip, tatbikatını halka emreder, karşı çıkmayı da yasaklarsa, İmama itaat vacib olur. Bu öğretim ile ilgili politikada, bir birlik sağlamak için de olabilir.

Fakat, özel medrese ve okulların serbestçe açılabilceği meselesine gelince; bilindiği gibi, Peygamber (ﷺ) insanlara İslâmiyeti öğretmeleri için, her tarafa öğretmenler göndermiştir. Giden öğretmenler, Müslümanların birbirlerine ilim öğretmelerine müsamaha ediyorlardı; bu tatbikat, herkesin ücretli veya ücretsiz olarak istediğini istediği kimseye öğretebileceğine, istediği okulu açabileceğine bir delil teşkil eder. Ancak; bu durumda olan kimseler, Halifenin emrine itaat hususundaki noktadan hareketle, devletin tespit ettiği öğretim politikası doğrultusunda, hareket etmek hususunda, diğer insanlar gibi, itaat etmek mecburiyetindedir. Yabancı okulların, İslâm beldelerinde açılmasını yasaklamak, onların Müslüman nesile ait akide ve inançlarının fesadına sebep olduğu ve haramın işlenmesine vesile olduğu içindir.

MADDE - 174: “Hayat meydanında, insanlara lazım olan hususları öğretmek ve öğrenmek fırsatını, her erkek ve kadına hazırlamak, ilk öğretim ve lise dönemleri içerisinde, tebaasına vermek, devletin üzerinde olan bir görevdir. Bu imkanları, herkese parasız olarak hazırlamak, devlete ait bir görevdir.

¹ Tirmizi, K. Cihad

Gücünün yettiği kadar da yüksek tahsil imkanlarını herkese ücretsiz elde ettirir.”

Bu maddenin dayandığı delili; insanlar için temel olan yarar ve maslahatlardır. Çünkü, hayat sahnesinde, tebaası olan fertlere gerekli olan şeyleri öğretmek; temel hak ve maslahatlardır. Bu da, menfaati celb ve zararı defetmek gibi unsurlardır. Bunun için hayatın mücadele alanında insanın muhtaç olacağı gücü ve öğrenilmesi ve bilinmesi gerekli şeyleri tebaanın fertlerine hazırlamak, devlete düşen bir görevdir. Ayrıca bu asırda, ilk ve lise tahsili, bütün ümmet için zaruri bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu gün, bu tahsil, bir lüks değil; bir zarurettir. Onun için halkın her ferdinin ilk ve orta tahsilini iki dönem içerisinde yaptırmak, hayat sahasında gerekli olan şeylere yeterli gelecek kadar bilgi vermek ve ilim öğretmek devlet üzerine bir görevdir.

Tahsilin yüksek kısmına gelince: Bu da, ümmete ve ümmetin fertlerine yarar sağlayan bir meseledir. Bu dönem eğitimini iki kısma ayırabiliriz: **Birincisi:** Tıp ve mühendislik gibi zaruri olan kısmıdır, ki bu eğitimi yaptırmak devlet üzerine borçtur. Çünkü, bu zaruri olan eğitimde hem bir menfaati celb hem de mazarratı defetme mevcut olduğu için, böyle bir hususun yerine getirilmesi Şeriatın vacib kıldığı emirler arasındadır. **İkincisi:** Edebiyat ve sosyal dallara ait ilimlerdir, ki bunlar; zaruri değil, kemaliyet/lüks nevinden olanlardır. Devlet, bu eğitimi yaptıracak mali güce sahipse, bunu yaptırması gerekir. Bu sahaya harcanacak paralar da yine Beytülmalâ ait fonlardan karşılanır. Yani, bu sahadaki eğitim de, parasız olarak devlet tarafından yürütülür.

MADDE - 175: “Devlet; okul ve laboratuvarlar ile diğer bilgi ve teknik konuları ilgilendiren araçları, üniversite ve fakültelerin dışında da hazırlar. Ta ki: fıkıh, usul-i fıkıh, hadis, tefsir, tıp, hendese, kimya ve fizik gibi ilimlerin çeşitli dallarında araştırma yapmak isteyenlere, icad ve keşif yapma imkanı hazırlar, ancak böylece; müçtehit, mucid ve kaşiflerin sayısı çoğalır.

Bunun delili; Peygamber (ﷺ)'in şu sözüdür:

الإمام راعٍ وهو مسئولٌ عن رعيته *“İmam da bir çobandır ve tebaasından mesuldür.”*¹

Ve; **"Vacibin ancak kendisiyle tamamlandığı şey de vacibtir"** kaidesidir. Bilindiği gibi okullar, laboratuvarlar ve diğer bilim araçları, İmamın yapmak mecburiyetinde bulunduğu ümmetin işlerindendir. İmam bu işlerden mesuldür; bu görevinde kusur ederse, kusurundan dolayı hesaba çekilir. Bu bilgi vasıtaları olmadan fıkıhta içtihad yapılmıyor veya bunlar olmadan düşmana karşı koyabilecek güç hazırlanamıyorsa, bu vasıtaları edinmek ve bulundurmak Halife üzerine bir farz olur. Çünkü; **"Vacibin ancak kendisiyle tamamlandığı şey de vacibtir"** kaidesine göre, bu vucubiyet Halife'nin üzerine düşer. Bilgi vasıta ve araçları ilme yardım ediyor, içtihad yapmayı kolaylaştırıyor ise, bu takdirde, bu nevi araçlar; menfaati celbeden işlerden biri cinsinden olduğu için bu vacib olmaz. ancak; devletin elinde, bu görevleri yerine getirecek imkanlar mevcut ise böyledir. Mevcut değilse; o zaman, vacib olur. Bütün bunlardan dolayı; okul ve laboratuvarlar ilmin ve kültürün araçları olduğu için, bunları bulundurmak ve tesis etmek İmam'ın üzerine bir görevdir ve devlet de bunları, hazırlayıp işler hale getirmek mecburiyetindedir.

MADDE - 176: “Öğretimin bütün dönemlerinde öğretim için kitap telifinden ücret olmak yasaktır. Müellif olsun veya olmasın, kitap basıp neşrettiğinden dolayı, hiç bir kimse basın ve yayın hakkına malik olamaz. Fakat; henüz basılıp yayınlanmamış birtakım fikirleri yanında bulunduran kimse, ilim öğretme karşılığı aldığı ücret gibi bu yanındaki fikirleri de ücret karşılığında verebilir. Bu; onun için caizdir.

Bu madde ile ilgili delil: İlim öğretme mukabili ücret alınabileceği ve ilim öğrenmenin herkese serbest olmasıdır. İlim öğrenme karşılığında ücret almanın caiz olduğuna dair delil Rasul (ﷺ) şu sözü ile sabittir:

إِنَّ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللَّهِ *“Üzerinden ücret aldığınız şeylerin en haklısı Allah'ın kitabıdır.”*²

¹ Ahmed b. Hanbel, Müs. Mükessirin, 5753

² Buhari, K. Tıb, 5296

Allah'ın Kitabından başka, öğretme işi karşılığında, ücret alma öncelikli caizdir. Yine sabittir ki, Bedir esirlerinden her birinin, Müslüman çocuklarından on çocuğa yazı öğretmesi karşılığında esirin serbest bırakılacağı hususundaki Peygamber efendimiz (ﷺ)'in fiili ve davranışı eğitim ve öğretim için insan çalıştırmanın cevazının delilidir.

Telif ise; ilmi yazmaktır. Yani, dil ile ifade etme gibidir. İlim insanlar şifahi olarak veya yazı vasıtasıyla verilir. Her iki halde de ücret almak caizdir. Fakat, bu ilim, şifahi veya yazı ile öğrenciye verildiği zaman, öğrencinin bu yollarla elde ettiği ilim, onun malı olur. Bu durumda, öğrenen kimse, bunu şifahen veya yazı yolu ile istediği kişiye verme hakkına sahiptir. Bu verme karşılığında ücret de alabilir. Bedir esirlerinin yanında okuma ve yazma öğrenenlere öğretmenlik, yapanlar, aldıkları ücretlerden başka onların üzerinde bir hakları kalmamıştır. Bunlardan, okuma yazma öğrenenler, bu öğrendiklerini ücretli veya ücretsiz olarak başkalarına öğretme hakkına sahip oldular. Onlara öğreten kimselerin bunda herhangi bir hakkı yoktur.

Yine bilindiği gibi ilim; madem ki mübah ve serbest bir husustur; bunun mübah ve serbest oluşu demek, herkesin onu almalarının caiz olması demektir. Bundan dolayı, ilmi öğretmek isteyen herkesin öğrettiği ilim karşılığında, ücret alması da caizdir. Bu hak, sadece, ilmi ilk öğretmenin değildir. Bundan dolayı, bilgi; bütün dünyanın müşterek malıdır. O, sadece ilk öğretmenin mülkü olmaz. Bütün dünyanın malı olan bu ilim, kimin yanında bulunur da onu başkasına öğretirse, ücret alması caizdir. İlimi bulunan kimse, bunu ücretle veya ücretsiz olarak başkasına öğretebilir. Bu ilmi, bir kişiye veya cemaata öğretmekle veya herhangi bir kişiye söylemekle veya herhangi bir vesile ile insanlara ulaştırmakla, ilim; bütün insanların malı olur. İlimi öğrenen ister bir fert veya cemaat olsun, öğrenip aldıklarını öğreten kimseden izin alsın veya almasın, öğretmenin hoşuna gitsin veya gitmesin bu ilmi istediği kimselere öğretebilir. İşte bu; kimsenin telif hakkına sahip olmayacağının delilidir. Alimin yanında ilim bulunduğu müddetçe, bunu başkalarına öğrettiğinde, o kimselerden ücret alabilir. İlmını şifahi veya yazı ve kitap yolu gibi bir vesile ile insanlara bir kimse verdiğinde, bu ilim bütün insanlar için mübah olur. Bunu, bu yollarla alan kimse, bir başkasına, ücret karşılığı öğretebilir. Müellif için bir telif hakkı kabul etmek, mübah olan bir şeyi haram kılmak demektir. İzinsiz olarak onun alınmasını

men etmek de ilimi haram kılmaktır, hiçbir kimsenin telif hakkına malik olması caiz değildir.

MADDE - 177: “İslâm Devleti tebaasından olan herkes gazete, siyasi veya gayri siyasi dergiler çıkarabilir. Aynı şekilde ruhsat ve izne tabi olmadan kitap basıp yayınlatabilir. Devletin dayandığı temel ilkeleri yıkmayı hedef alan herhangi bir kitabı basan ve yayınlayan kimseler cezalandırılırlar.”

Bu maddenin delili: Mübahlarla ilgili maddede zikredilen hususlardır, çünkü; dergi ve gazete yayınlamak mübah olan işlerin sahasına girer. Bunlar; genel olarak Şeriat'ın işaret ettiği ferî konulardır. Genel olarak bunlar; kelimeler, tebliğ ve tabirden ibarettir. Aslında mübah olan bu şeyleri yasaklamak, mübah olan şeyi haram kılmak demektir. Böyle bir şeyi İmam'ın yapması caiz olmaz; bunun için gazete, dergi ve kitap yayını ruhsat ve izne bağlı değildir. Ruhsat ve iznin anlamı; izin olmadan çıkarılmaz demektir ki bu, caiz olmaz. Çünkü mübah işin yapılması, Halifenin iznine muhtaç değildir. Halife, ancak mübah olan bir işi tanzim ederek ortaya bir metot ve üslup getirebilme hakkına sahiptir, ki bu durumda, ona itaat vacib olur. Bu da ancak, rey ve içtihadıyla ortaya koyduğu hususlarda, tasarruf yetkisinin Halife'ye ait olan hususlarda itaat vacib olur. O da, bu rey ve içtihadı ile işleri bir düzene sokmaktır. İşlerin daha düzenli şekilde yerine getirilmesini kolaylaştırmak için, Şeriat'ın Halife'ye tanzimi serbest kıldığı hususlarda olur. Bu; bir mübahı men etmek manasına gelmez; mübah olan şeyler hiçbir ruhsata muhtaç değildir. Fakat; bu mübahlar içerisinde, İslâm Akidesini yıkmayı hedef alan veya dini aşağılayan yahut belirli kişilere sataşmalarda bulunan bir söz veya yazı yayınlanırsa, bu yazı ve sözü yayınlayan ve söyleyen kişi, Şeriat'ın takdir edeceği bir ceza ile cezalandırılır. Gazete ve dergi bu suçtan dolayı yayından alıkonmaz.

MADDE - 178: “Devlet; cehaletle savaş yürüterek; öğrenim yaşında gerekli kültürü almayan kimseleri, eğitime çalışır.”

Delil: Rasul (ﷺ)'in tatbikatıdır. Bilindiği gibi, bu; Peygamber (ﷺ)'in, Bedir esirlerinden her birini, Müslüman çocuklarından on

kişiyi okuma yazma öğretmesi karşılığında serbest bırakılacaklarına dair tatbikatıdır. Bu tatbikat; Müslümanlara okuma yazma öğretmenin Şari tarafından istenilen bir husus olduğuna delalet eder. Esirlerin küçük çocuklara okuma yazma öğretilmesi, bilginin sadece küçük çocuklara ait olduğunu ifade etmez, ilimle ilgili emir geneldir. Nitekim; **itibar hususi sebebe değil, lafzın genelliğindedir.** (إقرا) “Oku!” emiri, küçük büyük, bütün insanlara şamil, genel bir ifadedir. Bunda da; okumayı talep ve cahil bir kimseden bu talebi yerine getirmesi istenmektedir. Bu; okumayı öğrenmenin cevazıyla ilgili bir delildir. Cahilliğini gidermek ve eğitilmek isteyen kimseler bulunduğu zaman, devlet onlar için, bir takım okullar açmak mecburiyetindedir. Bu husus onun, yani; devletin işlerinden bir bölümünü teşkil eder.